

Veliko poslanje u kontekstu crkava reformacijske baštine u Hrvatskoj u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća

Stanko **JAMBREK**
Biblijski institut, Zagreb
sjambrek@bizg.hr

UDK: 266
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 8. 2008.
Prihvaćeno: 10. 2008.

Sažetak *U radu se razmatra biblijska osnova Velikog poslanja i njegova recepcija u crkvama reformacijske baštine u Hrvatskoj, u globalnom i domaćem kontekstu. Daje se sažet prikaz ostvarenja Velikog poslanja u pojedinim područjima djelovanja crkava reformacijske baštine, uz ostalo u osnivanju crkava, rađanju novih denominacija i misijskom djelovanju. Razlažu se temeljna pitanja koja se pojavljuju u njegovu ostvarivanju te se naznačuju odgovori po pitanjima odnosa evangelizacije i društvenoga djelovanja, evangelizacije nominalnih kršćana i prozelitizma.*

Ključne riječi: crkva, evanđelje, evangelizacija, kršćani, poslanje, prozelitizam

Uvod

Veliko poslanje je Isusova zapovijed kršćanima da naviještaju evanđelje i učine sve narode njegovim učenicima. Zapisana je u sva četiri evanđelja (Mt 28,18-20; Mk 16,15-16; Lk 24,46-49; Iv 20,21-22) i Djelima apostolskim (Dj 1,8). Veliko poslanje je “odredba o propovijedanju evanđelja svakom stvorenju, zapovijed za pokret evangeliziranja svijeta, božansko ovlaštenje da budemo Kristovi ambasadori svakome narodu svijeta” (Peters, 1996:178).

O Velikom poslanju s biblijske perspektive izrečene su u crkvama reforma-

cijske baštine u Hrvatskoj¹ brojne propovijedi, konferencijska izlaganja, nagovori i poticaji. O tome nam djelomice, tek kao neznatni pisani tragovi, svjedoče pozivnice za konferencije i malobrojna izvješća objavljena u časopisima pojedinih denominacija.² Časopis *Glas evanđelja* u izdanju baptističke izdavačke kuće Duhovna stvarnost i *Izvori, časopis za duhovni život* u izdanju Evanđeoske pentekostne crkve objavljivali su tijekom 1970-ih i 1980-ih poticajne članke o Velikom poslanju, evangelizaciji i buđenjima vjere širom svijeta. Peter MacKenzie priredio je 1983. skriptu *Misija*, koja je niz godina služila kao udžbenik studentima teologije na Evanđeoskom teološkom fakultetu u Osijeku i kao priručnik za obrazovanje vjernika u lokalnim crkvama. EBI - Hrvatska i Baptistička misija Hrvatske preveli su i 1996. objavili knjigu Georgea W. Petersa *Biblijska teologija misija (A Biblical Theology of Missions)*, a u Putu života iz Zagreba prevedena je i objavljena knjiga *Veliki nalog* Oswalda J. Smitha. Časopis *Duhovno vrelo* posvetio je jedanaesti broj (jesen/zima 2007.) Velikom poslanju, a Antal Balog u svojoj doktorskoj disertaciji *Toward an Evangelical Theology of Humanitarian Aid Ministry* (2007) uz ostalo raspravlja o evangelizaciji i društvenoj odgovornosti evanđeoskih crkava.

Evanđeoski kršćani³ i evangelizacija često se izjednačuju, do te mjere da se

¹ Crkve reformacijske baštine su samostalne i neovisne crkve koje su od Lutherova protestantizma prihvatile da su jedino *Sveto pismo, milost i vjera* temelji čovjekova odnosa s Bogom, a od radikalne reformacije baštinile su nauku o učeništvu, uvjerenje da čovjek mora najprije vjerovati da bi primio sve blagodati krštenja, svijest o praktičnom vršenju Kristova poslanja u naviještaju evanđelja te žar za evangelizacijom. Osnovne karakteristike crkava reformacijske baštine te pregled povijesti i teološke misli nalazimo u knjizi *Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj* (Jambreč, 2003) i *Leksikonu evanđeoskoga kršćanstva* (Jambreč, 2007). U ovom radu u crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj ubrajamo Evanđeosku pentekostnu crkvu, Savez baptističkih crkava, Vijeće Kristovih crkava, Savez Kristovih pentekostnih crkava, Crkvu Božju, Savez crkava "Riječ Života" te niz manjih denominacija i samostalnih lokalnih kršćanskih zajednica.

² Potkraj dvadesetoga i početkom dvadesetprvoga stoljeća u Hrvatskoj izlaze četiri časopisa. U Evanđeoskoj pentekostnoj crkvi u Hrvatskoj izlaze dva časopisa: *Izvori, časopis za duhovni život*, koji više od četrdeset godina donosi domaće i strane članke za poticaj vjernicima za življenje na biblijskim osnovama u sili Duha Svetoga te *Duhovno vrelo*, časopis koji donosi niz teoloških članaka, većinom prevedenih iz američkog časopisa *Enrichment*, namijenjenih pastorima i duhovnim radnicima. Pri Savezu baptističkih crkava u Hrvatskoj više je desetljeća izlazio evangelizacijski usmjeren časopis *Glas evanđelja*, koji je nakon neredovita izlaženja 1997. prestao s izlaženjem. SBC od 1996. izdaje časopis *Glas crkve* u kojemu se uz nekoliko, većinom domaćih, članaka objavljuju vijesti o događanjima u Savezu. Savez crkava Riječ Života povremeno izdaje časopis *Karizma* u kojem se objavljuju članci domaćih i većinom inozemnih autora te vijesti o događanjima u crkvama.

³ Pridjev *evanđeoski* često dovodi do nerazumijevanja. Izraz *evanđeoski kršćanin* obuhvaća svakoga kršćanina koji svoje vjerovanje i djelovanje temelji na evanđelju Isusa Krista. U izrazu Evanđeoska crkva ili crkve pridjev *evanđeoski* dolazi uz naziv crkva kako bi ukazao da spomenuta crkva (ili crkve) svoje propovijedanje temelji na *evanđelju* (grčki *euangelion*). Uporabom pridjeva *evanđeoska* u nazivu crkve naglašava se središnja uloga Isusa Krista, milosti, vjere i Svetoga pisma u vjerovanju i djelovanju crkve (v. Jambreč, 2003:17-19).

poistovjećuju pridjevi 'evanđeoski' i 'evangelizacijski' u suvremenoj misli (Stott, 1982). U Hrvatskoj se već uobičajeno evanđeoske kršćane zbog čestih javnih i osobnih evangelizacija naziva evangelistima.

Za evanđeoske kršćane u crkvama reformacijske baštine u Hrvatskoj Veliko je poslanje nalog naviještanja evanđelja koji uključuje propovijedanje rado-sne vijesti, svjedočenje iz vlastitog iskustva i odnosa s Bogom, djelotvornu ljubav prema bližnjemu potkrijepljenu snagom Duha Svetoga te proces učenja i sra-stanja u Crkvi.

1. Biblijska osnova Velikog poslanja

Zadatak evangelizacije svijeta koji je Gospodin Isus Krist dao svojim učeni-cima zapisan je u sva četiri evanđelja (Mt 28,18-20; Mk 16,14-18; Lk 24,46-49; Iv 20,21-22) i Djelima apostolskim (Dj 1,8), a posebice je istaknut u evanđelju kako ga je zapisao Matej: Isus im pristupi i prozbori: "Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji! Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio!" "I evo, ja sam s vama u sve dane - do svršetka svijeta" (Mt 28,18-20).

Ove Isusove riječi sadrže tri ključne i nedjeljive cjeline: izjavu Kristova auto-riteta, zapovijed za činjenje učenika i obećanje Isusove prisutnosti s učenicima.

1.1. Izjava Kristova autoriteta: Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji!

Veliko poslanje započinje Isusovom izjavom: Dana mi je sva vlast na nebu i na ze-mlji. Primanjem sve vlasti na nebu i na zemlji Isus je potvrdio da je on Gospodar nad svime, da mu se svi i sve mora pokoravati jer su svi nebeski resursi njemu na raspolaganju. Njegova izjava nije samo kristološki/kozmoški proglas zabilježen u Fil 2,9-11 (*Zato Bog njega preuzvisi i darova mu ime, ime nad svakim imenom, da se na ime Isusovo prigne svako koljeno nebesnika, zemnika i podzemnika. I svaki će jezik priznati: "Isus Krist jest Gospodin!" - na slavu Boga Oca.*), već i izjava o ispunjenju proroštva iz Dn 7,14 (*Njemu bi predana vlast, čast i kraljevstvo, da mu služe svi narodi, plemena i jezici. Vlast njegova vlast je vječna i nikada neće proći, kraljevstvo njegovo neće propasti.*) te, svakako, čvrst temelj za sve ono što će slijediti (Day, 2007:378). Ova je Isusova izjava osnova za kršćansko svjedočenje, evangelizaciju, misiju i sveukupno djelovanje. Učenici Kristovi ne obavljaju po-sao u svojoj snazi, mudrosti i moći već u Kristovu autoritetu i vlasti koju im je dao i iza koje on sam stoji kao svemoćni Gospodar nad svime.

Vrijedno je zapaziti da je Isus svoje učenike brižno pripremao za prihvaća-nje njegova autoriteta i djelovanje u njemu. *"Poslije toga pozove k sebi učenike te im dade vlast da mogu izgoniti nečiste duhove i liječiti od svake bolesti i slabosti.*

...*Tu dvanaestoricu posla Isus i naredi im: ... Na svom putu navješćujte: Blizu je kraljevstvo nebesko! Liječite bolesnike, uskrisujte mrtvace, čistite gubavce, izgonite zle duhove! Badava ste primili badava i dajte!*" (Mt 10,1-15; Lk 9,1-6; 10,1-20). Trogodišnjim poučavanjem i učeništvom naučio ih je kako propovijedati Radosnu vijest, naviještati kraljevstvo Božje, činiti učenike, liječiti bolesne, izgoniti zle duhove, uskrisavati mrtvace, oslobađati zarobljene, nahraniti gladne te ispravljati one koji su u krivu. Poučio ih je naviještanju evanđelja u različitim životnim okolnostima i konkretnoj situaciji. U tom procesu učenja vraćali su se k Isusu često puni radosti i izvješćivali: "*Gospodine, i zlodusi nam se pokoravaju na tvoje ime!*" (Lk 10,17). Naučili su kako koristiti njegov autoritet u svakodnevnim životnim situacijama, često sukobljavajućima. Vidjeli su kako je Isus koristio svoj autoritet u sukobu sa zagovarateljima židovskih tradicija, u sukobu s farizejima i vladajućim autoritetima.

1.2. Zapovijed učenicima: Pođite i učinite mojim učenicima sve narode

Veliko poslanje sadrži tri zapovijedi, a nalog da sve ljude učine njegovim učenicima je središnja zapovijed, srce Isusovog misijskog mandata (Hertig, 2001:346). Razmotrimo svaku od te tri zapovijedi.

1.2.1. Propovijedajte Radosnu vijest svakom stvorenju

Evanđelist Luka zabilježio je da je Isus zaredao "*obilaziti gradom i selom propovijedajući i navješćujući evanđelje o kraljevstvu Božjemu*" (Lk 8,1). Matej je zapisao Isusovu zapovijed učenicima: "*Idite i putom propovijedajte: 'Približilo se kraljevstvo nebesko!' Bolesne liječite, mrtve uskrisujte, gubave čistite, zloduhe izgonite! Besplatno primiste, besplatno dajte!*" (Mt 10,7-8). Kršćani su poslani propovijedati evanđelje svakom stvorenju, svim narodima i na svakom mjestu. Rezultat evangelizacije uključuje poslušnost Kristu, priključenje njegovoj Crkvi i odgovorno služenje u svijetu (LZ, 4).

1.2.2. Učinite sve narode učenicima mojim

Propovijedanje i prihvaćanje evanđelja stvara osnove za činjenje učenika Kristovih. Model kršćanskog učenitva nalazimo u životu i učenju Isusa Krista, koji poziva ljude da ga slijede (Lk 9,23-24; Mt 10,38-39; Mk 8,34). Učenik je vjernik, osoba koja živi životom svjesne i neprestane identifikacije s Gospodinom u životu, smrti i uskrsnuću, kroz riječi, ponašanje, stavove, motive i namjere. Učenik shvaća Kristovo apsolutno posjedovanje njegova života, radosno prihvaća Kristovo spasiteljstvo, uživa u Kristovom gospodstvu, živi u stalnoj nazočnosti Krista i usklađuje svoj život prema Kristovom uzoru te proslavlja svojeg Gospodina i Spasitelja (Peters, 1996:187).

Proces činjenja učenika uključuje krštenje učenika u ime Oca i Sina i Duha Svetoga te učenje da vrše sve što je Isus zapovjedio. Propovijedanje evanđelja dovodi ljude do odluke o prihvatanju Isusa Krista kao osobnog Spasitelja i Gospodina, krštenje ih uvodi u Crkvu, zajednicu učenika ili svetih u Kristu u kojoj zatim slijedi pouka i obuka u vršenju svega što je Isus Krist zapovjedio.

Isusov nalog "učite ih da drže (vrše) sve što sam vam zapovjedio" neki su kršćani promijenili svojim življenjem i praksom. U mnogim crkvama on glasi: Učite ih da znaju sve što sam vam zapovjedio. Znanje o Riječi zamijenilo je djelovanje po Riječi. Zamjetno je to po mnogim konferencijama, seminarima, poukama, sastancima, druženjima i drugim za znanje potrebnim aktivnostima koje najčešće tek samo potvrđuju ono znanje koje kršćanin već godinama posjeduje, ali mu istovremeno oduzimaju dragocjeno vrijeme koje je trebao provesti praktično primjenjujući to stečeno znanje. Peters u prilog tomu ističe: "Tragično je da se u crkvenoj povijesti o Velikom poslanju više raspravljalo nego što mu se pokoravalo" (1996:173). David Bosch ističe da se učenje uključeno u učenje ne odvija u kontekstu učionice, čak ni u crkvi, već u svijetu. Ono što učenici trebaju poučavati je podložnost volji Božjoj kako je otkrivena u Isusovoj službi i učenju (1991:66-67). Učenje se odvija u kontekstu odnosa s Kristom, a ne u pukom slijeđenju pravila i načela (Mt 23,3). Isus je poučavao učenike u konkretnoj situaciji kako nahraniti gladne, kako istjerati demone, osloboditi potlačene, ozdraviti bolesne. Nalog "učite ih da drže (vrše) sve što sam vam zapovjedio" je objava Isusova autoriteta nad svim aspektima života. Izrazi sva vlast, sve narode, učeci ih čuvati sve što sam vam zapovjedio, ja sam s vama u sve dane - do svršetka svijeta ukazuju na potpunost, cjelokupnost i konačnost Velikog poslanja (Hertig, 2001:349).

1.2.3. Služite potrebitima

Isus je zapovjedio učenicima: "*Bolesne liječite, mrtve uskrisujte, gubave čistite, zloduhe izgonite!*" (Mt 10,8). Učenici Kristovi su sluge kao što je bio i Isus Krist, koji je uprisutnio kraljevstvo Božje. Evanđelist Luka izvješćuje da je Isus zaređao "*obilaziti gradom i selom propovijedajući i navješćujući evanđelje o kraljevstvu Božjemu*" (Lk 8,1). Sastavni dio njegova propovijedanja bilo je iskazivanje sile kraljevstva Božjega: hranio je gladne, ozdravljao bolesne, oslobađao opsjednute zlim duhovima. U Pavlovoj službi naviještanja evanđelja riječi i djela neraskidivo su povezana i snažno naglašena. "*Jer ne bih se usudio govoriti o nečemu što Krist riječju i djelom, snagom znamenja i čudesa, snagom Duha nije po meni učinio da k poslušnosti privede pogane*" (Rim 15,18).

Učenici Kristovi pozvani su i poslani služiti ljudima u svijetu riječju i djelom, unoseći i posredujući u živote ljudi sve ono što je Bog za njih u ljubavi namijenio, a po kršćanima snagom Duha odlučio ostvariti i ispuniti.

1.3. Obećanje poslušnima: Ja sam s vama u sve dane - do svršetka svijeta.

Velikom poslanju prethodile su Isusove iscrpne pripreme učenika za izvršenje poslanja. Djela apostolska, novozavjetne poslanice i rana povijest crkve svjedoče nam o plodovima vršenja Isusove zapovjedi. Sveto pismo nas iznova podsjeća da Veliko poslanje sa zadatkom naviještanja evanđelja i činjenja, krštenja i poučavanja učenika te služenje potrebitima ne možemo razdvojiti od moći i prisutnosti uskrslog Gospodina Isusa Krista. Krist je obećao da će biti s onima koji će vršiti njegovo poslanje u sve dane do svršetka svijeta. Isusovi su učenici i danas kao i nekad pozvani i poslani ostvarivati Veliko poslanje: činiti učenike Kristove, u Kristovu autoritetu i njegovoj nazočnosti.

2. Svjetsko evanđeosko kršćanstvo i Veliko poslanje

Svjetski evanđeoski pokret, u kojemu sudjeluje većina crkava reformacijske baštine u Hrvatskoj, jača sredinom dvadesetoga stoljeća i daje snažan poticaj evangelizaciji i misiji. Na poticaj Billy Graham Evangelistic Association organiziran je Svjetski kongres o evangelizaciji u Berlinu 1966. godine.⁴ U srpnju 1974. održan je Međunarodni kongres za svjetsku evangelizaciju (International Congress on World Evangelization) u Lausanni u Švicarskoj. Bio je to najveći skup evanđeoskih kršćana do tada, u kojemu je sudjelovalo 2 700 delegata iz 150 zemalja svijeta. Kongres je u mnogočemu bio prekretnica za evanđeoske kršćane. Na kraju kongresa usvojen je zavjet, dokument koji je danas poznat kao *Lausanski zavjet (Lausanne Covenant)*.⁵

Sudionici Lausanskog kongresa potvrdili su svoju odlučnost u ostvarenju Velikog poslanja i privrženost Bibliji kao jedinom autoritetu:

“Vjerujemo da je Evanđelje radosna vijest namijenjena cijelom svijetu i odlučni smo u tome da je, po Božjoj milosti i pokornosti Kristovoj zapovjedi, proglasimo svemu svijetu te u svim narodima učinimo Njegove učenike” (LZ, uvod).

“Ispovijedamo božansko nadahnuće, istinitost i autoritet kako Starog tako i Novog zavjeta u svojoj cjelovitosti kao jedne i jedine objavljene i zapisane Božje riječi, bez pogreške u svemu što tvrdi, jedinom nezabludivom putu vjere i djelovanja. Vjerujemo također u snagu Božje riječi u ispunjenju Božjeg

⁴Na kongresu je sudjelovalo tisuću i dvjesto delegata iz preko stotinu zemalja. Kongres je potaknuo niz popratnih konferencija, od kojih je vrijedno spomenuti one u Singapuru i Bogoti.

⁵*Lausanski zavjet* je široko rasprostranjeno ispovijedanje vjere, najreprezentnije evanđeosko ispovijedanje vjere suvremenoga doba. To je prvenstveno zavjet, osobno obećanje Bogu i ljudima da će molitvom i djelovanjem pomoći u evangelizaciji svijeta. Prijevod *Lausanskog zavjeta* donosimo u prilogu ovog broja časopisa (str. 341-348).

spasenjskog plana. Poruka Biblije namijenjena je cijelom čovječanstvu. Božja objava u Kristu i u Pismu je nepromjenljiva. Po njoj Duh Sveti govori i danas. Ona rasvjetljuje um Božjih ljudi u svakoj kulturi, kako bi dokučili Božju istinu svojim očima i objavili cijeloj Crkvi svekoliku mudrost Božju” (LZ, 2).

Na Drugom međunarodnom kongresu o evangelizaciji svijeta (Second International Congress on World Evangelization), poznatom kao Lausanne II, održanom u Manili na Filipinima 1989. godine⁶ usvojen je *Manilski proglas* (*Manila Manifesto*). *Manilski proglas* je definiran kao javni proglas opredjeljenja, nakana i motiva u vezi s dvije teme kongresa: naviještanje Krista sve dok ne dođe i poziv svoj crkvi da donese sve evanđelje svemu svijetu. Proglas u prvome dijelu donosi dvadeset i jednu jezgrovitu izjavu, a u drugome ih dijelu obrazlaže u dvanaest odjeljaka, te ih, uz *Lausanski zavjet*, predaje crkvama za proučavanje i poticaj za djelovanje.⁷

Nakon Međunarodnog kongresa za svjetsku evangelizaciju (Lausanne, 1974.) održane su mnoge globalne, regionalne i tematske konferencije.⁸ Na nekim su okupljanjima usvojeni dokumenti poznati kao Lausanne Occasional Papers (LOPs). Za naše su prigode i ovaj članak značajni dokumenti usvojeni na Savjetovanju o svjetskoj evangelizaciji (Consultation on World Evangelization), održanom 1980. u gradu Pattaya, na Tajlandu, o svjedočenju nominalnim kršćanima: *Christian Witness to Nominal Christians Among Roman Catholics, Christian Witness to Nominal Christians Among Protestants i Christian Witness to Nominal Christians Among the Orthodox*.

3. Veliko poslanje u kontekstu crkava reformacijske baštine u Hrvatskoj

U drugoj polovici dvadesetoga stoljeća u Hrvatskoj djeluje nekoliko crkava reformacijske baštine. Baptističke⁹ i pentekostne crkve¹⁰ značajnije su prisutne na

⁶ Kongresu je bilo nazočno 4.300 predstavnika različitih crkava, većinom evanđeoskih, iz 173 zemlje, uključujući Sovjetski Savez i Istočnu Europu. Na kongresu u Manili je sudjelovalo više žena, laika i mlađih vođa nego li na prethodnom kongresu u Lausanni (<http://www.lausanne.org/manila-1989/manila-1989.html>, posjet 10. 9. 2008.).

⁷ Prijevod *Manilskog proglasa* donosimo u prilogu ovog broja časopisa (str. 349-364).

⁸ Globalna okupljanja uključuju Consultation on World Evangelization (Pattaya 1980), Conference of Young Leaders (Singapore 1987), Lausanne II (Manila 1989), The Forum for World Evangelisation (Pattaya 2004) i The Younger Leaders Gathering (Malaysia 2006).

⁹ Iako su pojedine skupine baptističkih vjernika djelovale na hrvatskom tlu i potkraj devetnaestoga stoljeća, institucionalizacija zajednica razvidna je tek u 1920-ima. Zabilježeno je da su baptisti 1921. godine na području Hrvatsko-srpske konferencije imali 70 vjernika, a 1923. u Hrvatskoj i Slavoniji 18 stanica (Jambrek, 2003:52).

¹⁰ Prva pentekostna zajednica utemeljena je u Beški 1907. godine, a u Vinkovcima i Vinkovačkom Novom Selu oko 1921. godine (Jambrek, 2003:102).

hrvatskom tlu od 1920-ih, te Kristove crkve braće od 1950-ih. Nakon Drugoga svjetskog rata crkve djelomice mijenjaju strategiju evangelizacije, okrećući se od predratne evangelizacije u malim mjestima prema većim urbanim središtima u kojima osnivaju crkve.¹¹ Tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća Hrvatsku posjećuju brojni inozemni navjestitelji evanđelja, a američki baptistički propovjednik Billy Graham i njegova evangelizacijska udruga (Billy Graham Evangelistic Association) postaju primjer i trajan poticaj evangelizacije baptističkih i drugih evanđeoskih zajednica u Hrvatskoj.¹² Tiskaju se njegove knjige i članci, a knjiga *Mir s Bogom* tiskana je i podijeljena u više desetaka tisuća primjeraka, posebice u vrijeme Domovinskoga rata.

Globalna evangelizacijska gibanja 1970-ih i 1980-ih zahvaćaju i crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj, koje organiziraju brojna velika i mala evangelizacijska okupljanja. Organiziraju se škole evangelizacije i osnivanja novih crkava. Vjernici iz Hrvatske sudjeluju u brojnim misijskim konferencijama i kongresima, posebice onima u organizaciji Europske misionarske udruge (The European Missionary Association - TEMA).¹³ Potkraj 1980-ih otvara se mogućnost evangelizacije filmom i videom¹⁴, a početkom 1990-ih emisijama na lokalnim radio postajama.¹⁵ Posebice je za evangelizaciju značajan film "Isus", koji je u Hrvatskoj vidjelo više stotina tisuća ljudi u brojnim gradovima i naseljima.

Evangelizacijski polet globalnog evanđeoskog pokreta iz druge polovice dvadesetoga stoljeća zamjetan je u Hrvatskoj i u teološkom obrazovanju, osnivanju crkava, utemeljenju novih denominacija, prevođenju i tiskanju Svetoga pisma te izdavaštvu i misijskom djelovanju.

¹¹ Baptisti su, primjerice, osnovali crkve u Rijeci (1954.), Sisku (1956.), Zadru, Šibeniku, Čakovcu i Osijeku (1964.) te Karlovcu (1965.). Pentekostalci su pak 1948-1980. godine utemeljili četrnaest crkava, među kojima su crkve u Zagrebu (1948.), Belom Manastiru (1951.), Našicama (1954.), Đakovu (1961.), Požegi (1961.), Rijeci (1964.), Vukovaru (1966.), Puli (1977.) i Zagrebu (1979.).

¹² Billy Grahama je 1967. godine naviještao evanđelje Isusa Krista u Zagrebu u Evangeličkoj crkvi i na igralištu Nadbiskupskog dječjačkog sjemeništa pred više tisuća slušatelja. Prijenos njegove evangelizacije iz Dortmunda u Njemačkoj ("Euro 70") održavao se širom Europe. U Zagrebu su prijenos pratili u Katoličkoj crkvi blaženog Marka Križevčanina (Jambrek, 2003).

¹³ TEMA je u 1970-ima i 1980-ima organizirala u Nizozemskoj svake tri godine misijski kongres za mlade.

¹⁴ Inštitut za duhovnu kulturu iz Zagreba (danas Bogoslovni institut) je preveo i distribuirao nekoliko filmova i TV epizoda s kršćanskom tematikom, među kojima su filmovi „Na život i smrt“ i „Skrovište“ te TV serija „Superbook“.

¹⁵ Radijske emisije su počeli pripremati i objavljivati na lokalnim radiopostajama suradnici iz baptističkih, evanđeosko-pentekostnih te Kristovih crkava. Među najslušanim emisijama, posebice tijekom i poslije Domovinskoga rata, bile su emisija Evanđeoske pentekostne crkve "Izvori vjere", baptistička emisija "Pet minuta Duhovne stvarnosti" i emisija "Radosna vijest" Kristove crkve u Zagrebu.

Teološko obrazovanje. Potkraj dvadesetog stoljeća u Hrvatskoj su djelovale četiri teološko-obrazovne ustanove, koje su više ili manje poticale evangelizaciju i provedbu Velikog poslanja. Evandeoski teološki fakultet u Osijeku, najstarija i najpoznatija teološka institucija koja služi crkvama reformacijske baštine, cijenjeno je međunarodno i međudenominacijsko teološko učilište s pravom javnosti koje uz solidno teološko obrazovanje daje jak naglasak na evangelizaciju, osnivanje i rast crkava (www.evtos.hr). Teološka biblijska akademija iz Krapine uz ostalo naglašava i odgovornost svakoga studenta da bude uključen u osobnu evangelizaciju (www.tba.hr), a Biblijski institut u Zagrebu "postoji kako bi pomogao studentima da se pripreme za život i predanu službu drugima, kroz poznavanje Boga i Njegovih istina onako kako su otkrivene u Bibliji" (www.bizg.hr). Teološki fakultet "Matija Vlačić Ilirik" u Zagrebu posvetio se pak, uz obrazovanje pastora i teologa, promicanju opće teološke kulture, istraživanju i promicanju ekumenizma, ljudskih prava i kršćanskoga mirotvorstva (www.tfmvi.hr).

Osnivanje crkava. U crkvama reformacijske baštine zamjetan je potkraj dvadesetog stoljeća pokret osnivanja crkava. Od 1980. do 2001. godine u Evandeoskoj pentekostnoj crkvi osnovane su 23 crkve (Jambrek, 2003:141-143). I u Savezu baptističkih crkava (SBC) u Hrvatskoj zamjetno je osnivanje crkava. Savez je 1991. godine okupljao trideset crkava (Peterlin, 239), a 2001. godine 45 crkava.¹⁶ U tih deset godina u SBC je utemeljeno petnaest crkava.

U Hrvatskoj je do 2000. godine osnovano i nekoliko samostalnih i neovisnih crkava, među kojima su: Crkva cjelovitog evanđelja u Zagrebu (1989), Kršćanska proročka crkva "Maranatha" u Splitu (1992), Crkva Radosne vijesti u Zagrebu (1993), Kršćanski centar "Bethesda" u Zadru (1995), Evangelička metodistička crkva u Splitu (1995) te Kršćanska proročka crkva u Zagrebu (1997).

Rađanje novih denominacija. Tijekom 1980-ih i 1990-ih utemeljene su u Hrvatskoj i tri skupine zajednica koje početkom dvadesetprvog stoljeća prerastaju u denominacije. To su Vijeće Kristovih crkava, Savez crkava Riječ Života i Savez građana za promicanje kršćanskih vrijednosti kroz kućne zajednice i javne manifestacije.

Pod utjecajem tradicije pokreta obnove crkve utemeljena je u Zagrebu 1985. godine Kristova crkva, koja je posredovala pri osnivanju šest novih Kristovih crkava. Ove crkve zajedno s pet Kristovih crkava braće osnivaju 2003. godine Vijeće Kristovih crkava u kojemu se okuplja dvanaest zajednica.

Kršćanski centar Riječ Života započeo je s okupljanjem vjernika i djelovanjem 1993. godine u Zagrebu. Evangelizacijskim djelovanjem utemeljeno je do 2007. godine jedanaest centara i pet misijskih postaja, koji zajedno od 2003. go-

¹⁶ Članice Saveza baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj. <<http://baptist.hr/clanice.html>>, posjet 14. 4. 2001.

dine tvore Savez crkava Riječ Života, denominaciju koja, sudeći po ključnim obilježjima, slijedi svjetski karizmatički pokret vjere.¹⁷

U zadnjem desetljeću dvadesetoga stoljeća u Zagrebu je utemeljeno nekoliko kućnih zajednica koje djeluju na načelima pokreta kućnih crkava, a zajedno se okupljaju i djeluju kao Savez građana za promicanje kršćanskih vrijednosti kroz kućne zajednice i javne manifestacije. Iako ova skupina vjernika sama sebe ne naziva crkvom, način na koji djeluju i sadržaj njihova djelovanja upućuje nas na rađanje specifične denominacije čiji će se identitet oblikovati njihovim dosadašnjim i budućim javnim djelovanjem.¹⁸

Prevođenje i tiskanje Svetog pisma. U jeku evangelizacijskog vala potkraj dvadesetog stoljeća u crkvama reformacijske baštine u Hrvatskoj nastaje, kao odgovor na sve veće potrebe u evangelizaciji, jedan cjelovit prijevod Biblije, pet prijevoda Novog zavjeta, jedan prijevod Novog zavjeta sa Psalmima i Mudrim izrekama i jedan prijevod Novog zavjeta i Psalama. To su: *Knjiga o Kristu: Novi zavjet živim riječima* (1982); *Novi zavjet: Zagrebačko izdanje* (1989); *Dvojezični englesko-hrvatski Novi zavjet, Psalmi i Mudre izreke* (1993); *Novi zavjet po Prihvaćenom tekstu* (1998); *Sveto pismo staroga i Novoga zavjeta* (2000); *Novi zavjet* (2001); *Novi zavjet: suvremeni prijevod* (2003); *Novi Zavjet i Psalmi* (2006).¹⁹ Osnovana su i biblijska društva koja organiziraju prevođenje i distribuciju Svetoga pisma, posebice Novoga zavjeta.²⁰

Izdavaštvo. U ostvarenje Velikog poslanja uključeni su i izdavači duhovne literature, koji uz evangelizacijsku objavljuju i literaturu za duhovnu izgradnju, teološko obrazovanje i opću kulturu. Kako je evanđeosko kršćanstvo tijekom druge polovice dvadesetoga stoljeća jačalo, i brojem vjernika i brojem crkava i denominacija, tako se je pojavljivalo sve više izdavača koji su nastojali tiskanom riječi odgovoriti na opće i specifične duhovne potrebe te evangelizacijske potrebe

¹⁷ Temeljne informacije o Kršćanskom centru Riječ Života nalaze se na: <<http://www.rijeczivota.hr>>, posjet 10. 9. 2008.

¹⁸ Ova je skupina vjernika u Zagrebu znana po nazivu "borongajci", po nazivu naselja Borongaj u kojem se 1993. počela okupljati prva kućna zajednica. Uz četiri zajednice u Zagrebu, organizirane 1993-2002., utemeljena je jedna kućna zajednica u Zaprešiću (2006) i jedna Šibeniku (2007). Od ožujka 2008. objavljuju tromjesečne novine *Dobre vijesti* koje besplatno raspačavaju širom Hrvatske (www.dobrevijesti.hr).

¹⁹ Iscrpniji pregled ovih izdanja objavljen je u članku *Biblija u Hrvata: Prevođenje, tiskanje i širenje Biblije u kontekstu naviještanja evanđelja* (Jambrek, 2007b). Slikovni kronološki pregled priredili su Stanko Jambrek i Ruben Knežević. Objavljen je u Evanđeoskom teološkom časopisu Kairos (2007, I, 1) pod nazivom *Kronološki pregled objavljenih potpunih i djelomičnih prijevoda Biblije na hrvatski jezik* (str. 137-156).

²⁰ Potkraj dvadesetog stoljeća utemeljeno je Hrvatsko biblijsko društvo, Internacionalno biblijsko društvo, Biblijsko društvo pri Međunarodnom centru za život, Biblijsko društvo u Republici Hrvatskoj i poduzeće Hrvatski biblijski nakladnik (Jambrek, 2007:80).

vjernika i crkava.²¹

Misijsko djelovanje. Provedba Velikog poslanja u Hrvatskoj odvijala se uz domaće duhovne radnike i uz pomoć inozemnih misionara, koji su dolazili sa Zapada, najčešće iz SAD-a. Sredinom osamdesetih godina dvadesetoga stoljeća više međunarodnih interdenominacionalnih paracrkvenih organizacija šalje svoje misionare u Hrvatsku sa zadatkom da organiziraju život i djelovanje takvih udruuga.²²

Veće denominacije i teološke ustanove u Hrvatskoj i same promišljaju misijske strategije, te ih zajedničkim naporima nastoje usvojiti i provoditi. Peter MacKenzie je u skripti *Misija* dao opću misijsku strategiju evanđeoskih kršćana u Hrvatskoj i Jugoslaviji u deset točaka (1983:97-98). Na kraju je ustvrdio: "Domaća je crkva u Jugoslaviji već počela da sama sobom upravlja i da se sama množi, ali nije još stekla financijsku nezavisnost. Ovo je donekle opravdano zato što je crkva mala i radi na relativno otpornom terenu. Ipak je poželjno da se postepeno oslobađa od te ovisnosti i da u međuvremenu koristi ta sredstva u poduhvate koji donose rast" (1983:98).

Na osnovi Velikog poslanja Sabor Evanđeoske pentekostne crkve u Hrvatskoj usvojio je 1992. misijsku strategiju.²³ Misijski odbor koji je djelovao pri Saboru Evanđeoske crkve u Hrvatskoj preimenovan je 1993. godine u Misiju Ilirik koja ima zadatak ostvarivati usvojenu misijsku strategiju u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (Jambrek, 2003:139). Misija Ilirik zatim organizira niz aktivnosti i potiče osnivanje novih crkava, posebice u središnjoj i jadranskoj Hrvatskoj.

Savez baptističkih crkava u Hrvatskoj osnovao je 12. lipnja 1993. odsjek za misiju pod nazivom Baptistička misija Hrvatske. Tajnikom je imenovan Miško Horvatek, pastor Baptističke crkve u Daruvaru. U prvom okružnom pismu Misije poslanom svim baptističkim crkvama Horvatek (2003) je istaknuo:

²¹ Među utjecajnim izdavačima u crkvama reformacijske baštine u Hrvatskoj su: Biblijski institut, Zagreb; Biblijsko društvo pri Međunarodnom centru za život, Rijeka; Bogoslovni institut, Zagreb; Duhovna stvarnost, Zagreb; Euroliber, Split; Evanđeoski teološki fakultet, Osijek; Hrvatski biblijski nakladnik, Varaždin; Izvori, Osijek; Logos, Daruvar; Obiteljski život, Zagreb; Put života, Zagreb; Riječ Života, Zagreb; Riječi iskrene, Pušćine; Savez građana za promicanje kršćanskih vrijednosti kroz kućne zajednice i javne manifestacije, Zagreb; Stepres, Zagreb; Teološka biblijska akademija, Krapina; Teološki fakultet "Matija Vlačić Ilirik", Zagreb. Evangelizacijskom izdavačkom djelatnošću bave se i neke lokalne crkve, primjerice Evanđeoska pentekostna crkva Radosne vijesti iz Splita te Kristova pentekostna crkva i Crkva cjelovitog evanđelja iz Zagreba.

²² Kao najuspješnije među njima pokazale su se organizacije Nada i Život (Campus Crusade for Christ), STEP - Studentski evanđeoski pokret (IFES - International Fellowship of Evangelical Students), Mladi za Krista (Youth for Christ) i Teen Challenge.

²³ Strategiju evangelizacije i misije napisao je Stanko Jambrek 1992. godine, a poznata je pod nazivom "Misijska strategija Evanđeoske crkve u Hrvatskoj". Objavilo ju je tajništvo Evanđeoske crkve za interne potrebe (Jambrek, 2003:138).

S BCH (Savez Baptističkih Crkava u Hrvatskoj) smatra Domaću Misiju imperativom koji proizlazi iz Isusovog Velikog Naloga: "učinite sve narode mojim učenicima" (Mt 28,19). ... Baptisti Hrvatske trebaju poslati misionare sa ciljem da evangeliziraju i osnivaju crkve u svim gradovima i selima (Mt 9,35-38)."

Domaća misijska nastojanja često potpomažu inozemni misionari. Evanđeosko kršćanstvo u Hrvatskoj i nakon stogodišnjeg postojanja usko surađuje s inozemnim kršćanskim crkvama, ustanovama i organizacijama, većinom sa Zapada, smatrajući da će zajedničkim naporima prije i kvalitetnije ostvariti Veliko poslanje.

4. Temeljna pitanja

4.1. Evangelizacija i društveno djelovanje

Evanđeoski su kršćani u prvoj polovici dvadesetog stoljeća, naglašavajući osobnu evangelizaciju, često zapostavljali društveno djelovanje. Djelomice i zato što su liberalni kršćani izgublenu vjeru nastojali zamijeniti društvenom brigom, pokušavajući oblikovati nove kršćane kroz promijenjene društvene strukture.²⁴ Sudi-onici Lausannskog kongresa (1974) javno su se pokajali za takvo stanje i potakli evanđeoske kršćane širom svijeta na evangelizaciju i društveno-političko uključenje kao dio sveukupnih kršćanskih dužnosti.

"Vjerujemo da je Bog i Stvoritelj i Sudac svih ljudi. Stoga smo dužni širiti njegovu zauzetost pravednošću i pomirenjem cijeloga ljudskog društva te oslobođenjem čovjeka od svake vrste tlačenja. Budući da je ljudski rod stvoren na sliku Božju, svaki pojedinac, bez razlike na rasu, religiju, boju kože, kulturu, stalež, spol ili dob, posjeduje prirodno dostojanstvo, zbog kojeg zavrjeđuje poštovanje, i ne smije biti izrabljiv. I u ovome izražavamo duboko pokajanje zbog vlastita nemara i zbog toga što smo promatrali evangelizaciju i društvena pitanja kao međusobno isključive pojave" (LZ, 5).

²⁴ U svjetskom evanđeoskom kršćanstvu postoje tri veća utjecajna gledišta o odnosu između evangelizacije i društvenog djelovanja. Konzervativno evanđeosko gledište daje prednost povijesnom razumijevanju misije jedino kao evangelizacije. Cilj mu je osnivanje crkava i razvoj crkvenih pokreta po cijelom svijetu. Liberalno evanđeosko gledište daje prednost brizi za siromašne te smatra da naviještanje evanđelja ne bi trebalo imati prednost pred društvenim djelovanjem. Holističko pak gledište zastupa većina evanđeoskih kršćana u svijetu i u Hrvatskoj, a izričaji opredjeljenja, uz Bibliju, objavljeni su u Lausannskom zavjetu, Manilskom proglasu i dokumentu *Evangelism and Social Responsibility: An Evangelical Commitment* (Lausanne Occasional Paper 21). Doprinos iscrpnijoj raspravi o ovim gledištima dao je Antal Balog u knjizi *Toward an Evangelical Theology of Humanitarian Aid Ministry* (72-79).

Raspravljajući o odnosu evangelizacijskog i društvenog djelovanja crkve Ronald Sider je u knjizi *Evangelism & Social Action* istaknuo četiri modela prisutna u suvremenoj crkvi: individualistički evanđeoski, radikalni anabaptistički, dominantni ekumenski i sekularni kršćanski model (1993:25-45).²⁵ Iako se temeljne karakteristike ovih modela odnose prvenstveno na crkve u Sjedinjenim Američkim Državama, mogu se jasno zamijetiti u globalnom kršćanstvu pa i u Hrvatskoj, jer je evanđeosko kršćanstvo u Hrvatskoj uvelike povezano s onim u SAD-u. Stoga donosim sažet prikaz četiri Siderova modela koji odražavaju odnose evangelizacije i društvenog djelovanja (1993:25-45).

Individualistički evanđeoski model snažno ističe da je evangelizacija temeljna misija crkve, najvažnije je spasenje pojedine duše. Crkva nije pozvana ni poslana da kristijanizira svijet, već da ga evangelizira, jer svijet će propasti, a pojedinačne osobe mogu biti spašene za vječnost. Evangelizirati se mogu jedino osobe, a ne društvene strukture, no društvene se strukture mijenjaju pod utjecajem novo rođenih osoba. Evanđelje se komunicira najčešće usmenim navještajem, a svijet se mijenja jedino po djelovanju obraćenih osoba kao soli i svjetla u svijetu. Lausanski zavjet snažno ističe:

“U poslanju Crkve, evangelizacija zauzima prvo mjesto. Evangelizacija svijeta podrazumijeva da sva Crkva čitavom svijetu prenese potpuno Evanđelje. Crkva je u središtu Božjeg plana i određena je za širenje evanđelja. Crkva koja propovijeda križ, mora i sama biti označena križem. Ona postaje kamenom spoticanja u zadaći evangelizacije kad izda evanđelje ili kad joj nedostaje živa vjera u Boga, autentična ljubav prema bližnjem odnosno neokaljano poštenje u svim djelatnostima, uključujući promidžbu i financije. Crkva je prije svega zajednica Božjih ljudi, a ne institucija, i ne smije se poistovjetiti ni s jednom određenom kulturom, društvenim ili političkim sustavom, kao ni ljudskom ideologijom (LZ, 6).

Ovaj model, isprepleten s radikalnim anabaptističkim modelom, najviše je zastupljen u crkvama reformacijske baštine u Hrvatskoj. Uz poneke iznimke zamjetan je u Savezu baptističkih crkava, Evanđeoskoj pentekostnoj crkvi, Vijeću Kristovih crkava, Crkvi Božjoj, Kristovoj pentekostnoj crkvi i Savezu crkava Riječ Života.

Radikalni anabaptistički model. Temeljna je misija Crkve biti zajednica vjernika. Evanđelje je dobra vijest o kraljevstvu. Oproštenje i obnova središnji su dio

²⁵ Svaki od ovih modela karakterističan je po odgovorima na deset temeljnih pitanja: 1) Kako trebamo razumjeti grijeh? 2) Kako trebamo razumjeti ljude? 3) Što je evanđelje? 4) Što je spasenje? 5) Koja je veza između našega sadašnjeg djelovanja za pravdu i slobodu i savršenstva nadolazećega kraljevstva koje će doći jedino u vrijeme Kristova povratka? 6) Koji je konačan izvor i autoritet za odgovor na takva teška pitanja? 7) Tko ili što je cilj evangelizacije? 8) Kako se naviješta evanđelje? 9) Kako se mijenja društvo? 10) Gdje je primarno mjesto Božjeg djelovanja danas? (Sider, 1993: 30-31).

evanđelja. Kršćani riječju, djelom i zajedničkim življenjem evangeliziraju svijet, naviještajući radosnu vijest da je milošću Božjom moguće živjeti u novom društvu (vidljivoj zajednici vjernika) u kojem su svi odnosi otkupljeni. Crkva odbija živjeti prema društvenim, kulturnim i ekonomskim vrijednostima staroga društva. Naprotiv, ona nastoji zajednički živjeti prema vrijednostima Svetoga pisma, pružajući svijetu model otkupljenih (nesavršenih) osobnih, ekonomskih i društvenih odnosa. Spasenje je osobno i društveno. Evangelizacija se događa naviještanjem evanđelja i učenishtvom ili nasljedovanjem Isusa Krista.

Iako se brojni elementi radikalnog anabaptističkog modela nalaze u svim crkvama reformacijske baštine u Hrvatskoj, ipak ih najviše nalazimo u zajednicama kućnoga tipa koje se okupljaju u udruzi Savez građana za promicanje kršćanskih vrijednosti kroz kućne zajednice i javne manifestacije.

Dominantni ekumenski model. U središtu ovog modela stoji tvrdnja da je za evangelizaciju i spasenje podjednako važno i obraćenje pojedinca i političko restrukturiranje društva. Spasenje je i osobno i društveno. Društveno spasenje uključuje društveno-ekonomsko oslobođenje u sekularnom i nekršćanskom društvu. Spasenje uključuje i ono što se događa kad ljudi dođu do osobne vjere u Isusa Krista, ali i ono kad društvo postigne veću pravdu, slobodu, mir i ekološku svijest. Dokument *Mission and Evangelism*, koji je objavilo Svjetsko vijeće crkava 1982. godine, ističe osobno spasenje: „Naviještanje evanđelja uključuje raspoznavanje i prihvaćanje u osobnoj odluci spasonosno gospodstvo Isusa Krista. To je navještaj, posredovanjem Duha Svetoga, osobnog susreta sa živim Isusom Kristom, primanje njegova oprostjenja i prihvaćanje poziva na učenishтво” (10). Ovoj izjavi dokument dodaje da kršćani trebaju obraćati i društvene strukture: “Poziv na obraćenje, kao poziv na pokajanje i poslušnost, trebao bi biti upućen narodima, grupama i obiteljima” (12). “Evangelizacijsko svjedočenje govorit će i strukturama ovog svijeta; njegovim ekonomskim, političkim i društvenim institucijama” (15). Zagovaratelji ovoga modela ističu da je mirotvorstvo, zalaganje za pravdu i integritet stvorenja bitna, središnja kršćanska odgovornost. Vjeruju da je solidarnost sa siromašnima i potlačenima središnje obilježje vjernoga učenishтва i misije (Sider, 1993:42).

Ovaj model uvelike zastupaju i primjenjuju kršćani i crkve okupljeni u ekumenskom pokretu. U Hrvatskoj je najzamjetljiviji u Rimokatoličkoj crkvi, a podržavaju ga pojedine protestantske crkve te pojedinci i mjesne crkve iz tradicije crkava reformacijske baštine. Lausanski zavjet, koji prihvaća većina evanđeoskih kršćana u svijetu i u Hrvatskoj, snažno ističe evangelizaciju kao primarni zadatak kršćana (LZ, 6), a potom naglašava cjelovitost osobne i društvene odgovornosti, jer vjera bez djela je mrtva.

“Premda pomirenje među ljudima ne uključuje i istovremeno pomirenje s Bogom, a društvena djelatnost nije istovjetna evangelizaciji, niti je političko oslobođenje jednako spasenju, ipak tvrdimo da je evangelizacija i društveno-

političko uključenje dio naših sveukupnih kršćanskih dužnosti, jer su oboje izraz doktrine o Bogu i čovjeku, ljubavi prema bližnjemu te poslušnosti prema Isusu Kristu. Evanđeoska poruka sadrži također osudu svakog oblika otuđenja, tlačenja i diskriminacije. Stoga se ne bismo smjeli plašiti javnog razotkrivanja zla i nepravde bilo gdje se oni pojavili. Prihvatanjem Krista ponovno se rađamo u novi život u njegovom Kraljevstvu i nije nam dužnost samo pokazivati već i širiti pravednost usred nepravednosti svijeta. Vjera koju ispovijedamo mora nas preobražavati u cjelovitost osobne i društvene odgovornosti. Vjera bez djela je mrtva” (LZ, 5).

Sekularni kršćanski model. U ovom modelu evangelizacija je naprosto politika, a spasenje je samo društvena pravda. Pridjev kršćanski u ovome modelu je zavaravajući, jer ovaj se model odrekao Krista i vjere u Boga koji se objavio u Bibliji. Temeljni cilj misije Crkve je humanizacija društva. Neki zagovaratelji ovog modela smatraju da bi kršćani trebali prestati evangelizirati te se pridružiti svim religijama u potrazi za bogom i poštenim svijetom (Sider, 1993:45).²⁶

Ovaj je model djelomice prisutan u tradicionalnim crkvama u Hrvatskoj, posebice među nominalnim kršćanima.

Socijalno djelovanje u evangelizaciji i misiji. Socijalno djelovanje je skup aktivnosti kojima se nastoji poboljšati tjelesna, društveno-ekonomska i politička dobrobit ljudi kroz humanitarnu pomoć, razvoj i strukturalne promjene (Sider, 1993:165). U crkvama reformacijske baštine u Hrvatskoj humanitarno je djelovanje bilo tek djelomično zamjetno prije Domovinskog rata (1991-1995). Početkom Domovinskog rata crkve su izvanredno reagirale, osnovale su humanitarne djelatnosti i udruge s distribucijskim centrima u brojnim gradovima i naseljima. Uz to, svaka je lokalna zajednica služila kao prihvatni centar za izbjeglice i prognanike, kojima je dijeljena hrana, odjeća i pružen privremeni smještaj. Hrvatske su crkve i njihove humanitarne udruge služile kao most između inozemnih, najčešće zapadnih, crkava i humanitarnih organizacija i domaćih nevoljnika.²⁷ Po završetku Domovinskog rata i povratku prognanika svojim kućama - najčešće u ratu razo-

²⁶ Na predstavljanju *Doktrinarne note Zbora za nauk vjere o nekim vidicima evangelizacije* u prosincu 2007. u tiskovnome uredu Svete Stolice Rimokatoličke crkve, tajnik Zbora nadbiskup Angelo Amato suprotstavlja se ovom modelu koji je uvelike prisutan u Rimokatoličkoj crkvi. On je istaknuo: “Neki misle da je dovoljno iznijeti vlastite ideje te da je suviše poziv na obraćenje i krštenje. U stvarnosti se zanemaruje evangelizaciju, a prednjači se u ljudskoj promociji, promicanju pravde, mira i solidarnosti. Čak se tvrdi kako ne bi trebalo naviještati Krista onome tko ga ne poznaje, niti krštenjem podupirati pristupanje Crkvi, jer se spasenje može postići i izvan Crkve, u raznim religijama svijeta. Ne treba dakle naviještati Krista, niti pozivati na obraćenje, krštenje nije potrebno, dakle ni Crkva. Prema tome bilo bi dostatno zauzimanje na socijalnome području” (<http://www.radiovaticana.org/cro/Articolo.asp?c=174030>, posjet 11. 9. 2008.).

²⁷ O humanitarnom djelovanju crkava reformacijske baštine tijekom Domovinskog rata u Hrvatskoj vidi u Jambrek, 2003. i Balog, 2007.

renima te poslije rata obnovljenima uz pomoć države, humanitarnih organizacija te vlastitim sredstvima i trudom – humanitarno djelovanje crkava se smanjuje a u nekim područjima i prestaje. Iako su u ratu crkve uz inozemnu humanitarnu pomoć prikupljale i među domaćim vjernicima hranu, odjeću i obuću te novac i ostale potrepštine, ovaj je domaći angažman crkava uvelike posustao početkom dvadesetprvog stoljeća. Crkve nisu uspjele, uz neznatne iznimke, djelotvorno se preobraziti od primatelja i najčešće distributera inozemne pomoći u davatelja i djelitelja materijalnih blagoslova koje joj je Bog povjerio na upravljanje.

Tijekom najveće humanitarne krize u Gruziji uputio sam 14. kolovoza 2008. pismo predsjedniku Evanđeoske pentekostne crkve, predsjedniku Saveza baptističkih crkava, predsjedniku vijeća Kristovih crkava i predsjedniku Saveza crkava Riječ Života u kojem sam ih zamolio za službeni odgovor na nekoliko pitanja²⁸ od kojih je bilo najvažnije o hitnoj pomoći potrebitima u Gruziji. Odgovor sam dobio od prve tri denominacije, a od Saveza crkava Riječ Života odgovor još uvijek čekam. Primljeni odgovori ukazuju da su vođe denominacija prepoznali ova pitanja kao strateška i važna te su naglasili da će u skoro vrijeme nešto učiniti. Načelno su potvrdili stare stavove koje je istaknuo Peter MacKenzie davne 1983. godine: “Za sada nema ni političkog prostora niti financijskih sredstava za neke značajne socijalne poduhvate. No svakog člana treba uputiti na to da koristi svaku priliku za djela ljubavi” (MacKenzie, 1983:97). Iz službenih odgovora razaznaje se da se članove crkvi potiče na molitvu za različite potrebe ljudi, domaćih i inozemnih, no same denominacije još uvijek nisu pronašle način znakovitijeg samostalnog pružanja pomoći. Neke denominacije, poput SBC u RH, povezane su s inozemnim humanitarnim organizacijama pa preko njih daju svoj doprinos. Kako su sve zajednice crkava reformacijske baštine samostalne u upravljanju, mnoge njihove inicijative nisu u onoj mjeri učinkovite i zabilježene kao što bi bile da su zajednice u tome pogledu udružene.

Slična je situacija i na području mijenjanja društvenih struktura. Zajednice su premalene i neznatne u odnosu na ukupno stanovništvo, stoga su svi dosadašnji pokušaji imali slab odjek.

²⁸ Postavljena su sljedeća pitanja: Ima li vaša denominacija strategiju razvoja humanitarne djelatnosti s ciljem prikupljanja novca, hrane, odjeće, građevinskog materijala i drugih potrepština za potrebite u Hrvatskoj i drugim zemljama? Ima li vaša denominacija krovnu humanitarnu organizaciju ili odbor ili komisiju u Hrvatskoj koja koordinira rad svih humanitarnih organizacija i udruga? Ako nema, planira li vaše vodeće tijelo predložiti denominaciji osnivanje krovne humanitarne institucije ili odbora ili komisije ili nekog drugog tijela koje bi se bavilo humanitarnim djelovanjem s ciljem prikupljanja novca, hrane i odjeće u Hrvatskoj za potrebite u Hrvatskoj i drugim zemljama? Planira li vaša denominacija na bilo koji način humanitarno pomoći više stotina tisuća prognanika i izbjeglica u Gruziji? Pri vašoj denominaciji djeluje više humanitarnih udruga i centara. Što smatrate kao predvoditelj denominacije da bi ti centri trebali raditi u ovakvim izvanrednim situacijama kao što je humanitarna kriza u Gruziji. Mogu li išta učiniti?

4.2. Evangelizacija nominalnih kršćana

Ima li potrebe govoriti o evangelizaciji u Hrvatskoj kad statistički podaci pokazuju da se više od 92 posto od 4.437.460 stanovnika u Hrvatskoj 2001. izjasnilo kršćanima?²⁹ Hrvatska je većinski rimokatolička zemlja (87,83%). Naziva se katoličkom, kršćanskom, jer je u prošlosti u njoj naviještano evanđelje, ljudi su bili kršteni u Rimokatoličkoj crkvi, a kultura je bila kristijanizirana. No evanđeoski kršćani postavljaju pitanje: Jesu li svi rimokatolici doista vjernici u biblijskom smislu? Jesu li svi uistinu spašeni?

Možemo li ignorirati bolnu činjenicu, na koju jasno ukazuje Drugi vatikanski koncil, da su mnogi članovi Rimokatoličke crkve u Crkvi samo "tijelom", ali ne i "srcem" (LG, 14). Činjenica da postoje članovi crkve samo "tijelom", ali ne i "srcem" više je ili manje realnost svih crkava: katoličkih, pravoslavnih, protestantskih i crkava reformacijske baštine.

Nije moguće govoriti o evangelizaciji nekršćana, a ignorirati činjenicu da mnoštvo ljudi u crkvama tek treba biti evangelizirano, iako se smatraju članovima crkve i nazivaju kršćanima. Pripadnost crkvi tijelom ali ne i srcem evanđeoski kršćani nazivaju nominalnim kršćanstvom, kršćanstvom samo po imenu. Nominalno kršćanstvo tvori tzv. sivo područje evangelizacije (Jambrek, 1997). Sivo područje čini velik broj ljudi u crkvama koji su kršteni bilo kao djeca ili odrasli i koji su ostali kršćani samo po imenu.

Najvjerojatnije će se sve crkve u velikoj mjeri složiti da nema potrebe ponovno evangelizirati kršćane koji poznaju Isusa Krista i koji imaju biblijski utemeljen osobni odnos s njim. Pitanje je što činiti s ljudima koji su kršćani po tradiciji, a ne po osobnom iskustvu u odnosu s Bogom?³⁰ Tu skupinu ljudi čini otprilike više od

²⁹ Hrvatska ima prema popisu iz 2001. godine 4.437.460 stanovnika, od kojih se na popisu izjasnilo 87,83 posto rimokatolicima, 0,14 posto grkokatolicima, 0,007 posto starokatolicima, 4,42 posto pravoslavnima, 1,28 posto muslimanima. Protestantske crkve (evanđelička i reformirane) čine 0,165 posto stanovništva, a crkve reformacijske baštine 0,13 posto.

³⁰ Tradicionalni kršćani imaju povijesni pogled na Isusa, cijene Isusovo djelo i poruku koju je proповijedao. Oni su suglasni izjavama vjere koje su sastavili njihovi prethodnici. Raspolazu dostatnim znanjem o liturgiji crkve, sakramentalnoj teologiji i pučkoj pobožnosti te imaju neke informacije o Bogu, ali im nedostaje osobni odnos s Bogom. Sveto pismo je samo jedan od autoriteta za teologiju i vjeru te za življenje i djelovanje. U katoličkim, pravoslavnim i protestantskim crkvama kršćaninom se postaje rođenjem u vjerničkoj obitelji i krštenjem u dojenačkoj dobi na temelju vjere kumova i crkve. U odnosu s Bogom katoličkim i pravoslavnim tradicionalnim vjernicima mogu pomoći posrednici, poput Marije i svetaca. U crkvama reformacijske baštine (evanđeoskim, baptističkim, pentekostnim i Kristovim crkvama) tradicionalnim vjernicima postaju već i vjernici druge generacije, tj. djeca rođena od vjernih roditelja odrasla u kršćanskom ozračju ali bez osobnog pokajanja i obraćenja Bogu. Mnogi od njih dolaze u crkvu po tradiciji i navici i djelomice sudjeluju u služenju crkve, ali su im često usvojeni stavovi i životna uvjerenja više odraz svjetovnih utjecaja, nego li Riječi Božje (Jambrek, 2005:22-23).

sedamdeset posto članova ponekih crkava u Hrvatskoj.³¹ Drugi vatikanski koncil potiče propovijedanje evanđelja svim ljudima, ali ipak ističe kao osnovni cilj obraćanje nekršćana i osobni odnos s Isusom Kristom:

“Gdje god Bog otvori vrata riječi navjestiteljici Kristova misterija (usp. Kol 4,3), neka se svim ljudima (usp. Mk 16,15) s pouzdanjem i ustrajno (usp. Dj 4,13,29,31; 9,27,28;13,46; 14,13; 19,8; 26,28.31; 1 Sol 2,2; Kor 3,12; 7,4; Fil 1,20; Ef 3,12; 6,19,20) propovijeda (usp. 1 Kor 9,15; Rim 10,14) Bog živi i Isus Krist, kojega je poslao na spas svima (usp. 1 Sol 1,9-10; 1 Kor 1,18-21; Gal 1,31; Dj 14,15-17; 17,22-31), da se nekršćani, kojima Duh Sveti otvara srca (usp. Dj 16,14), uzvjerovavši slobodno obrate Gospodinu te iskreno prionu uz njega koji ispunja njihova duhovna iščekivanja, čak ih neizmijerno natkriljuje, jer je on ‘put, istina i život’ (Iv 14,6).

Istina ovo se obraćanje mora razumjeti kao početak, ali ipak kao dovoljno da čovjek uvidi kako se otkinut od grijeha uvodi u misterij ljubavi Boga koji ga zove da u Kristu stupi s njim u osobni odnos” (AG, 13).

Dokument *Christian Witness to Nominal Christians Among Roman Catholics* definira nominalnog kršćanina kao osobu koja se nije odazvala Isusu Kristu pokajanjem i vjerom kao osobnom Spasitelju i Gospodinu. On je kršćanin samo po nazivu. Može biti vrlo religiozan, prakticirajući ili neprakticirajući član crkve. Može intelektualno prihvaćati osnovne kršćanske doktrine i nazivati se kršćaninom. Može biti vjeran u pohađanju liturgijskih obreda i mise te biti aktivan član uključen u život i djelovanje crkve. Unatoč svemu tome još uvijek je određen za vječnu kaznu (vidi Mt 7,21-23; Jak 2,19) jer nije predao svoj život Isusu Kristu (Rim 10,9-10).

Nominalni kršćanin u protestantskoj tradiciji, prema dokumentu *Christian Witness to Nominal Christians Among Protestants*, je osoba koja sebe naziva kršćaninom, ili je drugi tako nazivaju, ali koja nema vjerodostojno predanje Kristu temeljeno na osobnoj vjeri. To predanje uključuje osobni odnos s Bogom iz kojega proizlazi ljubav, radost, mir, želja za proučavanjem Biblije, molitva, zajedništvo s drugim kršćanima, odlučnost za vjerno svjedočenje, briga za izvršavanje Božje volje na zemlji i iščekivanje Gospodinovog dolaska (usp. 1 Kor 10,1-12; Rim 2,28-29; Otk 2,4-5; 3,1; Mt 15,8-9; Heb 10,25).

Iz perspektive odnosa nominalnih kršćanina prema zajednici dokument *Christian Witness to Nominal Christians Among Protestants* ukazuje na pet vrsta nominalnih kršćana. To je:

- a. Osoba koja redovito posjećuje crkvu i pobožno slavi, ali koja nema živi osobni odnos s Isusom Kristom kao Spasiteljem i Gospodinom.

³¹ U nekim je crkvama taj postotak manji, a u nekima i puno veći. Kako nemamo podataka utemeljenih znanstvenim istraživanjima za sve crkve, ovaj se postotak temelji na mojoj slobodnoj procjeni.

- b. Osoba koja redovito posjećuje crkvu, ali jedino iz kulturnih razloga.
- c. Osoba koja posjećuje crkvu samo za veće crkvene blagdane (Božić, Uskrs i dr.) i obrede (vjenčanje, krštenje, sprovod).
- d. Osoba koja vrlo rijetko posjećuje crkvu, ali održava odnos s crkvom radi sigurnosti, emocionalnih ili obiteljskih veza te radi tradicije.
- e. Osoba koja nema odnos ni s jednom specifičnom crkvom i koja nikada ne posjećuje crkvu, ali se ipak smatra vjernikom u Boga (u protestantskom smislu).

Evandeoski su kršćani uvjereni da imaju evangelizacijsku odgovornost prema svakoj osobi koja, iako krštena, ne pokazuje da se pouzdaje jedino u Krista za spasenje. Svjesni su da njihovo uvjerenje vrijeđa mnoge, no ističu da su dosljedni u svom stajalištu jer primjenjuju ista načela za protestante, rimokatolike, pravoslavne i cijelo čovječanstvo (CWNCARC).

Evandeoski kršćani smatraju da kršćanstvo pojedine osobe ne može biti temeljeno samo na krštenju ili rođenju u vjerničkoj obitelji. Naprotiv, ono mora biti ukorijenjeno u iskustvu promijenjena srca prigodom novog rođenja (Iv 3,1-8) i kontinuiranog odnosa sa živim Bogom (Iv 15,1-10). Isus je otkrio svojim učenicima: "A ovo je vječni život: spoznati tebe jedino pravog Boga, i onoga koga si poslao, Isusa Krista" (Iv 17,3). Nije dovoljno znati o Gospodinu Isusu Kristu; za spasenje, kršćansko življenje i život vječni nužno ga je poznavati. Kršćaninom se postaje obraćenjem k Bogu, pokajanjem za svoje grijehе, prihvaćanjem Isusa Krista kao osobnog Spasitelja i Gospodina te nanovorođenjem od Duha Svetoga.

"Kršćanin je Kristov učenik (Dj 11,26). To je osoba koja ima iskustvo spasenja i osobni prisni odnos s Bogom. To je osoba koja je u trajnom procesu učenja iz odnosa s Isusom Kristom, osoba koja prihvaća Bibliju kao pisanu Božju riječ, jedini temelj za vjerovanje i življenje. Kršćanin praktično živi po načelima koja je naučio od Isusa Krista i oslonjen na evanđelje izvršava volju Božju" (Jambrek, 2005:24).

Evandeoski kršćani razlikuju tradicionalne kršćane, koji su uglavnom nominalni kršćani, od biblijskih kršćana koji su se na poziv evanđelja odazvali u pokajanju i vjeri Isusu Kristu kao osobnom Spasitelju i Gospodinu.³²

³² "Iako ih ima mnogo, najvažnija razlika između tradicionalnoga i biblijskog kršćanina je u dinamici osobnog odnosa s Bogom i usvojenim vrijednostima. Tradicionalni kršćanin najčešće uopće nema odnos s Bogom, pa kad mu zatreba Bog, a zna da si nisu bliski, u pomoć poziva Mariju, svece ili nekoga drugog posrednika. Privržen je tradiciji svoje crkve, ali je svoje stavove utvrdio na svjetovnim načelima. Slaže se s crkvenim učiteljstvom da su za život vrlo važni sakramenti, ali su za njega sakramenti samo lijepi crkveni običaji, okamenjeni ostaci srednjovjekovne teologije koji s duhovnom stvarnošću nemaju baš nikakve veze" (Jambrek, 2005:24).

U promišljanju izvršenja Velikog poslanja evanđeoski kršćani u Hrvatskoj suočavaju se s višestrukim problemima. Jedan od njih je i odgovor na pitanje: Kojoj crkvi pripadaju novoobraćenici? Iako se evanđeoski kršćani raduju jačanju kristocentričnih pokreta za duhovnu obnovu u mnogim crkvama, ne mogu ignorirati činjenicu da službeno stajalište Rimokatoličke crkve ostaje u velikoj mjeri "ne-reformirano", ističe dokument *Christian Witness to Nominal Christians Among Roman Catholics*.³³ Od 1982. godine, kad je objavljen taj dokument, objavljeni su brojni dokumenti u Rimokatoličkoj crkvi u kojima se obrađuje pitanje evangelizacije.³⁴ Unatoč poticajima i nagovorima na evangelizaciju, broj nominalnih kršćana u Rimokatoličkoj i drugim tradicionalnim crkvama nije se značajnije promijenio.

Među evanđeoskim kršćanima zamjetna su tri stajališta u pogledu odnosa novoobraćenika prema crkvi u kojoj je bio nominalni kršćanin.

Jedna skupina evanđeoskih kršćana drži mišljenje da su nanovo rođeni vjernici dragocjeno sjeme za duhovnu obnovu u toj crkvi. Posebice se to odnosi na nominalne kršćane u Rimokatoličkoj crkvi jer smatraju da je najbolja metoda za evangelizaciju katolika evangelizirati ih unutar crkve, uz poticaje i pomoć evanđeoskih kršćana (CWNCARC). U Hrvatskoj su ovom gledištu dali svoj doprinos brojni domaći i strani evanđeoski kršćani i organizacije, među kojima su Billy Graham Evangelistic Association, Campus Crusade for Christ International (u Hrvatskoj udruga Nada i Život), International Fellowship of Evangelical Students (u Hrvatskoj STEP) i mnoge druge organizacije i osobe.³⁵

³³ Dokument naznačuje sedam vrsta rimokatolika: 1) *Tridentski rimokatolici*. Drže se protureformacijskih dogmi kako su definirane na Tridentskom koncilu. Tradicionalni su i konzervativni, često politički desno. 2) *Modernistički/napredni rimokatolici*. Liberali nakon Drugog vatikanskog koncila. Teološki, a često i politički, lijevo. 3) *Kulturni rimokatolici*. To uključuje obiteljski, rodovski i društveni identitet s malo poznavanja teologije. Često se očituje u popularnoj religioznosti i sinkretističkom praznovjerju. 4) *Etnički rimokatolici*. Koriste svoju religiju za osiguranje osjećaja pripadnosti. 5) *Karizmatički rimokatolici*. Neki su istinski nanovo rođeni i podložni gospodstvu Isusovu, uživaju u duhovnoj okrepi i osobnoj slobodi. 6) *Otuđeni/otpali rimokatolici*. Indiferentni su ne samo prema rimokatoličanstvu, već i prema Bogu katoličanstva kojega izjednačuju s kršćanstvom. 7) *Umjereni rimokatolici*. "Montinijev centar" koji je više navezan na dokumente Drugoga vatikanskog koncila. Neki su biblijski usmjereni, a neki su politički reformisti. Drugi smatraju sebe evanđeoskim kršćanima.

³⁴ Među posljednjim dokumentima je *Doktrinarna nota Zbora za nauk vjere o nekim vidicima evangelizacije*, objavljena u prosincu 2007. (<http://www.radiovaticana.org/cro/Articolo.asp?c=174030>, posjet 11. 10. 2008.).

³⁵ Stajalište da evanđeoski kršćani trebaju surađivati s Rimokatoličkom crkvom u evangelizaciji uvelike odražava dokument *Evangelicals & Catholics Together: The Christian Mission in the Third Millennium* koji su 1994. godine zajedno s katoličkim potpisali brojni utjecajni vođe protestantskih i evanđeoskih crkava i paracrkvnenih organizacija u Sjedinjenim Američkim Državama. U Hrvatskoj ovaj dokument nije imao nikakav odjek, ali je za hrvatsku stvarnost važan stoga što su ga potpisali ljudi koji svojim djelovanjem i pisanjem imaju velik utjecaj na evanđeoske kršćane u Hrvatskoj. Više vidi: <http://www.leaderu.com/ftissues/ft9405/articles/mission.html>, posjet 19. rujna 2008.

Drugu skupinu čine evanđeoski kršćani koji smatraju da nominalni kršćani koji su se obratili Bogu i doživjeli novo rođenje trebaju napustiti crkvu u kojoj su bili nominalni kršćani i pridružiti se nekoj evanđeoskoj crkvi kako bi nastavili duhovni rast i učinkovito svjedočenje. Tu treba istaknuti da crkve koje zastupaju ovo stajalište višestruko brojčano rastu u odnosu na ostale crkve reformacijske baštine u svijetu i u Hrvatskoj.³⁶ Mnogi evanđeoski kršćani stoga vjeruju da je ispravno ohrabriti novoobraćene vjernike tradicionalnih crkava da napuste svoju crkvu i pridruže se njihovoj ili nekoj od evanđeoskih crkava. Neki evanđeoski kršćani prihvaćaju valjanost rimokatoličkog krštenja djece, neki to krštenje ne prihvaćaju i stoga potiču obraćenike da se krste, pozivajući se pri tome na biblijske argumente (primjerice Mk 16,16) i ne smatraju da je to prekrštavanje.³⁷

Treća i najbrojnija skupina u Hrvatskoj smatra da treba svim ljudima propovijedati Riječ Božju, a onda prepustiti Duhu Svetomu da dovrši svoj posao, jer on "puše gdje hoće". Svakoj je osobi ostavljeno da sama odluči hoće li ostati u postojećoj crkvi ili se pridružiti nekoj evanđeoskoj crkvi.

4.3. Veliko poslanje i prozelitizam

Rasprava o evangelizaciji potiče i pitanje prozelitizma u kršćanskoj obitelji jer ono što je za jednu kršćansku skupinu ili crkvu evangelizacija, to je za drugu skupinu ili crkvu često prozelitizam (Jambrek, 1997). Prozelitizam, kao uporno i revnosno nastojanje za obraćenjem drugih u svoju vjeru (Anić, 1998), tek je neznatno prisutan u pojedinim crkvama reformacijske baštine. Cilj evanđeoskih kršćana je evangelizacija, a ne prozelitizam. Cilj, dakle, nije zadobivanje prakticirajućih kršćana drugih denominacija, već evangelizacija onih osoba koje nemaju osobni odnos s Bogom po Isusu Kristu. Tijekom evangelizacije svakoj je osobi ostavljena sloboda izbora crkve kao dijela Tijela Kristova kojemu će se pod vodstvom Duha Svetoga pridružiti.³⁸

³⁶ Primjerice, Kršćanski centar Riječ Života utemeljen u Zagrebu 1993. godine, danas broji 10 centara i 5 misijskih postaja te okuplja više stotina vjernika (<http://www.rijeczivota.hr/o-nama>, posjet 19. rujna 2008.).

³⁷ Većina evanđeoskih kršćana u Hrvatskoj vjeruje i drži da se obraćenik prema učenju Biblije treba krstiti kao odrasla osoba na temelju osobne vjere i odnosa s Bogom. Krštenje male djece smatraju činom sličnim/jednakim činu prinošenja male djece u crkvama reformacijske baštine. Stoga krštenje odrasle osobe koja je bila krštena kao dojenče ne smatraju prekrštavanjem. Većina crkava prepušta novoobraćeniku da na temelju biblijskog učenja sam odluči o svome krštenju.

³⁸ Nadbiskup Amato je na spomenutom predstavljanju dokumenta *Doktrinarna nota Zbora za nauk vjere o nekim vidicima evangelizacije* naglasio sličan stav Rimokatoličke crkve: "Dokument potvrđuje žurnost i poštovanje vjerske slobode za svaku osobu, također i onu koja želi pristupiti Katoličkoj crkvi: ako je jedan kršćanin nekatolik u savjesti uvjeren u katoličku istinu i želi stupiti u puninu zajedništva s Katoličkom crkvom, to treba poštovati kao djelo Duha Svetoga i kao izraz slobode

Zajedničko prihvaćanje i vršenje Velikog poslanja ujedinjuje kršćane na istom zadatku s ciljem uprisutnjenja kraljevstva Božjega, koje nadilazi svaku crkvu, denominaciju i skupinu vjernika. U tom nastojanju zajedničkog življenja kraljevstva Božjega problem prozelitizma rješava se trajnim dijalogom i praktičnim kršćanskim zajedništvom. Taj proces nije ni lagan ni uspješan u potpunosti, ali ukazuje da se na taj način može riješiti većina problema koje prozelitizam stvara.

O problemu prozelitizma među crkvama reformacijske baštine u Hrvatskoj raspravljali su 1996. godine vođe Evanđeoske pentekostne crkve i Saveza baptističkih crkava. Tom su prigodom potpisali dokument nazvan Promemorija,³⁹ u kojemu su potvrdili da su crkve u kojima služe dio Tijela Kristova, te su dali crkvama pet smjernica kako da nadiđu prozelitizam u svojim aktivnostima:

1. Načelno ne poticati ni jedan prelazak iz mjesne crkve jedne denominacije u mjesnu crkvu druge.
2. Poštivati slobodu izbora svakog pojedinca da izabere lokalnu zajednicu i denominaciju.
3. Postupku prelaska pristupiti temeljito i razborito, ali fleksibilno, uvažavajući različita teološka uvjerenja i druge okolnosti.
4. Zatražiti pismeno obrazloženje osobe koja želi prijeći u drugu zajednicu.
5. Poticati vjernike i crkve da otpuste ljude u drugu crkvu kada oni inzistiraju na prijelazu u blagoslovu, a ne u svađi. Po mogućnosti dobiti i pismenu preporuku.

Ove smjernice mogu pomoći u razvijanju i njegovanju dobrih odnosa između različitih zajednica i spriječiti moguće nesuglasice. Crkve trebaju svoju misiju prihvatiti kao partnerstvo u kraljevstvu Božjem, čak i onda kad među njima postoje stvarne razlike u razumijevanju evangelizacije i misije. Ni jedna crkva nema monopol ili veće pravo od drugih u vršenju Velikog poslanja.

Zaključak

Velikim su poslanjem svi Kristovi učenici pozvani i poslani naviještati evanđelje: propovijedati radosnu vijest o kraljevstvu Božjem, svjedočiti iz vlastitog iskustva

savjesti i religije. Nije dakle riječ o prozelitizmu, nego o poštovanju dostojanstva osobe i poštovanju njezinih vjerskih odabira. Silom se ništa ne nameće, riječ je o posve besplatnom prihvaćanju dara (<http://www.radiovaticana.org/cro/Articolo.asp?c=174030>, posjet 11. 9. 2008.).

³⁹ Dokument u cijelosti donosimo u prilogu ovog broja časopisa (337-338).

i odnosa s Bogom, djelotvorno ljubiti bližnje i služiti potrebitima snagom Duha Svetoga te biti dio cjeloživotnog procesa učenja i srastanja u Crkvi. Isusovi su učenici i danas kao i nekad poslani ostvarivati Veliko poslanje: činiti učenike Kristove, u Kristovu autoritetu i njegovoj nazočnosti.

U drugoj polovici dvadesetoga stoljeća razvidni su neki plodovi ostvarenja Velikog poslanja u crkvama reformacijske baštine u Hrvatskoj, posebice u evangelizaciji. Evangelizacijski polet globalnog evanđeoskog pokreta iz druge polovice dvadesetoga stoljeća zamjetan je u Hrvatskoj u teološkom obrazovanju, osnivanju crkava, utemeljenju novih denominacija, prevođenju i tiskanju Svetoga pisma te izdavaštvu i misijskom djelovanju.

Potkraj dvadesetog stoljeća evanđeoski kršćani u Hrvatskoj nastoje uz naviještanje evanđelja uprisutniti Božju ljubav i služenjem potrebitima. Suglasni su da evanđelje treba naviještati svim ljudima koji nemaju osobni odnos s Bogom po Isusu Kristu, što uključuje i nominalne kršćane koji su u crkvi samo tijelom, ali ne i srcem.

LITERATURA

- “Ad gentes” Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve, u: *Drugi vatikanski koncil: Dokumenti*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1993.
- Anić, Vladimir (1998). *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Balog, Antal (2007). *Toward an Evangelical Theology of Humanitarian Aid Ministry*. Osijek: Evangelical Theological Seminary.
- Bosch, J. David (1984). The Scope of Mission, *International Review of Mission* 73 No 289 Ja 1984, 17-32.
- Bosch, J. David (1991). *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology and Mission*. Maryknoll, NY: Orbis Books.
- Christian Witness to Nominal Christians Among Protestants* (CWNCAP), (Lausanne Occasional Paper 23). Lausanne Committee for World Evangelization, 1982.
- Christian Witness to Nominal Christians Among Roman Catholics* (CWNCARC), (Lausanne Occasional Paper). Lausanne Committee for World Evangelization, 1980.
- Day, Dan (2007). A Fresh Reading of Jesus’ Last words: Matthew 28:16-20. *Review and Expositor*, 104, Spring 2007.
- Evangelicals & Catholics Together: The Christian Mission in the Third Millennium. *First Things* 43, May 1994: 15-22.
- Evangelism and Social Responsibility: An Evangelical Commitment* (ESRAEC), (Lausanne Occasional Paper 21). A Joint Publication of the Lausanne Co-

- mmittee for World Evangelization and the World Evangelical Fellowship, 1982.
- Hertig, Paul (2001). The Great Commission Revisited: The Role of God's Reign in Disciple Making, *Missiology* 29 no 3 July 2001, 343-353.
- History and Heritage of the Lausanne Movement*. The Lausanne Movement: <http://www.lausanne.org/about.html>, posjet 1. 9. 2008.
- Horvatek, Miško (1993). *Okružno pismo* br. 1. Baptistička misija Hrvatske, 1993. (osobni arhiv).
- Jambrek, Stanko (1994). *Misijska strategija Evanđeoske crkve u Hrvatskoj i iskustva u primjeni iste*, Zagreb: Evanđeoska crkva.
- Jambrek, Stanko (1997). Evangelism and Proselytism in Croatia. *Religion in Eastern Europe*, XVII, 5, 21-32.
- Jambrek, Stanko (2003). *Crkve reformacijske baštine u Hrvatskoj*, Zagreb: Bogoslovni institut.
- Jambrek, Stanko (2005). *Kršćanstvo i New age duhovnosti: sličnosti i suprotnosti*, Zagreb: Bogoslovni institut.
- Jambrek, Stanko (2007a). Crkve reformacijske baštine, u: Stanko Jambrek, ur., *Leksikon evanđeoskoga kršćanstva*, Zagreb: Bogoslovni institut i Prometej.
- Jambrek, Stanko (2007b). Biblija u Hrvata: Prevođenje, tiskanje i širenje Biblije u kontekstu naviještanja evanđelja. *Kairos*, I, 1, 61-90.
- Lausanski zavjet, u: Stanko Jambrek, ur., *Evanđeoski pokret*. Zagreb: PEV, 1997.
- "Lumen gentium" (LG) Dogmatska konstitucija o Crkvi, u: *Drugi vatikanski koncil: Dokumenti*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1993.
- Mission and Evangelism: An ecumenical Affirmation*, World Council of Churches, Central Commity, July 1982.
- Peterlin, Davorin (2000). Theological Education among Croatian Baptists: A Socio-Historical Survey. *The Baptist Quarterly*, 5, January 2000, 239-259.
- Peters, W. George (1996). *Biblijska teologija misija*, Zagreb: EBI – Hrvatska.
- Sider, J. Ronald (1993). *Evangelism & Social Action*, London, Sidney, Auckland: Hodder & Stoughton.
- Stott, R. W. John (1982). Foreword, u: *Evangelism and Social Responsibility: An Evangelical Commitment* (Lausanne Occasional Paper 21). A Joint Publication of the Lausanne Committee for World Evangelization and the World Evangelical Fellowship.

Summary *This study deals with the biblical basis of the Great Commission and its reception in the Evangelical churches of Croatia, in a global and local context. It offers a concise review of the fulfillment of the Great Commission in certain areas of work by the Evangelical churches, among others, in church planting, gestation of new denominations and in mission effectuation. Foundational issues that appear in its actualization are briefly examined in the paper, and answers are indicated addressing the relationship between evangelism and social activity, evangelization of nominal Christians and proselytism.*

Key words: *church, gospel, evangelization, Christians, commission, proselytism*

